

Broedvogelmonitoring Coepelduynen in 2017

In 2017 heeft de Werkgroep Berkheide & Coepelduynen op verzoek van Staatsbosbeheer de Coepelduynen geïnventariseerd op broedvogels. De voorlaatste volledige inventarisatie in dit gebied stamt alweer uit 1997. Tijdens het onderzoek in 2017 zijn 33 soorten broedvogels vastgesteld. In dit verslag worden de resultaten van deze broedvogelkartering besproken. Tevens worden de resultaten vergeleken met eerdere inventarisaties die in het gebied hebben plaatsgevonden en met de broedvogelresultaten van Berkheide in 2017.

TEKST: CASPER ZUYDERDUYN & JOOP DE LEEUW

Trefwoorden

Broedvogels, Coepelduynen, Berkheide, vergelijking, soortgroepen.

Beknopte gebiedsbeschrijving

Het Natura 2000-gebied de Coepelduynen, dat tussen Noordwijk en Katwijk ligt, behoort tot de kalkrijke jonge duinen en is 188 hectare groot (fig. 1). De verstuivingsdynamiek vindt hier nog op grote schaal plaats en in vergelijking met de nabijgelegen duingebieden Boswachterij Noordwijk en Berkheide heeft het gebied een meer open karakter. De grootste verstuivingsvlakten bevinden zich in het centrale deel van de Coepelduynen. Daar zijn ook twee vochtige duinvalleien aanwezig, het Guytendel en het Spijkerdel. Het Guytendel staat

in natte jaren soms tot in de zomer onder water. In 2017 stond deze vallei gedurende het broedseizoen droog. In het noorden van het gebied is nog een goed ontwikkeld zeedorpenlandschap aanwezig. Het centrale deel van de Coepelduynen kent een afwisseling van droge zuidhellingen met open duinzand en voornamelijk Duinaveruit (*Artemisia campestris* subsp. *maritima*) en meer soortenrijke noordhellingen, waarvan een aantal zijn begroeid met duinstruweel. In de hogere vlakkere delen zijn uitgestrekte velden met Duinroos (*Rosa pimpinellifolia*) aanwezig. De zee-reep is voor een groot deel begroeid

met Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*), Zuurbes (*Berberis vulgaris*), Gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), Duindoorn (*Hippophae rhamnoides*), Wilde kardinaalsmuts (*Euonymus europaeus*) en Gewone vlier (*Sambucus nigra*). Aan de binnenduinrand van de Coepelduynen is een smalle strook van opgaande begroeiing aanwezig die abrupt overgaat in het veel lagergelegen achterland. Hier staat voornamelijk Gewone esdoorn, Zomereik (*Quercus robur*) en plaatselijk Grauwe/Witte Abeel (*Populus alba/x canescens*) en Corsicaanse den (*Pinus nigra* var. *maritima*). Gedurende het broedseizoen is een groot deel van de Coepelduynen afgesloten voor publiek. Het gebied is dan alleen toegankelijk op het fiets- en voetpad tussen Noordwijk en Katwijk en in een smalle strook duin tegen beide zeedorpen aan.

Figuur 1. Coepelduynen gezien vanaf het zuidwesten, met uiterst rechts boven de Estec en met op de voorgrond het Guytendel (hier zichtbaar als een grijsgroen rechthoekig vlak), 3 november 2017. Op de foto is goed te zien dat de zeereep grotendeels met struiken begroeid is. Het gedeelte ten oosten van het fietspad heeft veel meer een open karakter met een grote hoeveelheid stuifkuilen. Aan de westkant is aangroei van embryonale duintjes te zien. Foto: Toine Cornelissen/Aircarus.

Methode

De broedvogelkartering van 2017 is uitgevoerd volgens de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) zoals ontwikkeld door Sovon (Vergeer et al. 2016). De veldwaarnemingen kunnen daarbij 'live' worden ingevoerd met behulp van de 'app' Avimap (Sovon 2016). Aan het eind van het broedseizoen worden de ingevoerde veldwaarnemingen met behulp van autoclustering geautomatiseerd tot territoria samengevoegd.

Het onderzoeksgebied is in drie kavels verdeeld (fig. 2), zodat één inventarisatieronde in maximaal vier uur gelopen kan worden. In 2017 zijn geen nachtronden gedaan zodat eventuele territoria van nachtvogels zijn gemist. Het veldwerk is met een tablet/smartphone voor het grootste

deel rechtstreeks ingevoerd via Avimap. Dit broedvogelonderzoek heeft betrekking op 161 hectare en is uitgevoerd door zes tellers (tabel 1). De terreindelen in het uiterste noorden en zuiden van de Coepelduynen zijn niet in het onderzoek meegenomen.

Resultaten

In totaal zijn in 2017 van 33 soorten 413 territoria vastgesteld (tabel 2). Hiervan worden vijf soorten vermeld op de Rode Lijst vogels 2017 (Van Kleunen et al. 2017). Het gaat om Koekoek, Nachtegaal, Graspieper, Huismus en Kneu. Van alle territoria wordt 60% bepaald door "vogels van laag struweel" (tabel 3). De "top vijf" van meest algemene broedvogels behoort in zijn geheel tot deze soortgroep (tabel 4).

Vergelijking met eerdere broedvogelkarteringen

In de periode 1984 – 1997 zijn de Coepelduynen meerdere jaren geïnventariseerd door de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Het onderzochte gebied was destijds ruimer en omvatte ook Camping de Noordduinen en de Puinhoop en omgeving. Het ging in totaal om 193 hectare. Daarentegen was de tijdsinspanning in die jaren minder intensief, wat mogelijk heeft geresulteerd in een lager aantal territoria voor enkele soorten. In 2007 en 2015 is het gebied geïnventariseerd door respectievelijk Sovon (Slaterus 2008) en onderzoeksbureau van der Goes en Groot (Van Groen & Langbroek 2015). Het onderzochte gebied was minder uitgebreid omdat het meest westelijke deel van de zeereep niet in het onder-

Figuur 2. Begrenzing onderzoeksgebied en kavelindeling.

zoek werd meegenomen en de focus lag op het door Staatsbosbeheer beheerde deel van de Coepelduynen. In totaal ging het om 139 hectare. Het aantal inventarisatieronden was beperkt tot vijf, het minimaal vereist aantal rondes voor een BMP-monitoring. Een aantal algemenere soorten werden in deze twee karteringen niet meegenomen (tabel 5). Een goede vergelijking van deze eerdere karteringen met 2017 is om voornoemde redenen niet mogelijk, maar een aantal grote lijnen zijn wel te noemen.

In vergelijking met de jaren 1984 – 1997 ligt het totaal aantal vogelterritoria en aantal soorten in 2017 aanzienlijk hoger, ook als rekening gehouden wordt met een minder intensieve bemonstering tijdens eerdere karteringen (fig. 3). Dit wordt met name veroorzaakt door de aanzienlijke toename van struweelbroeders en bosvogels als Heggenmus, Nachtegaal, Grasmus, Fitis, Zwartkop en Vink. De sterkste stijger onder de struweelbroeders is de Nachtegaal. Zowel in 2015 als in 2017 zijn 27 territoria van deze soort

vastgesteld. Veruit de meeste territoria bevinden zich in de zeereep. In de periode 1984-2007 schommelde het aantal territoria tussen de nul en tien paar. Overigens is de toename van struweelbroeders in de Coepelduynen wel opvallend te noemen, omdat sinds 2000 de verstuiwingsdynamiek in met name het middenduin alleen maar is toegenomen (Sleeking et al. 2017). Met uitzondering van de Grasmus, die gelijkmatig over het gebied voorkomt, zijn bovengenoemde struweelbroeders in 2017 echter vooral in de zeereep aangetroffen. In de jaren negentig werd de zeereep ook al gedomineerd door struweel, maar getuige het voorkomen van territoria van Veldleeuwrik en Roodborsttapuit in de zeereep in die periode, moet deze meer open zijn geweest. Met name naar de westkant van de zeereep is er ten opzichte

Tabel 1. Verdeling waarnemers over de kavels.

Kavel	Oppervlakte in ha	Karteerders
C1	55,3	Annelies Marijnjs, Lenard Onderwater, Job de Ridder
C2	55,1	Ben ter Haar, Joop de Leeuw
C3	50,4	Casper Zuyderduyn
Totaal	161	

Tabel 2. Vastgestelde territoria in de Coepelduynen in 2017 (plus vergelijking met Berkheide). De meest rechtse kolom geeft de dichtheid in de Coepelduynen gedeeld door die in Berkheide (bij een hogere dichtheid in de Coepelduynen is deze in groen ■ weergegeven, in donkergroen ■ bij een minstens twee keer zo hoge dichtheid).

Soortnaam	Sg-nr*	Kavel C1	Kavel C2	Kavel C3	Totaal .	Dichtheid Coe/Berk
Houtduif	7	6	5	1	12	1,2
Koekoek	9	-	-	1	1	0,5
Groene specht	7	1	-	-	1	0,6
Grote bonte specht	8	1	-	-	1	0,1
Boomleeuwerik	7	3	6	4	13	1,1
Graspieper	3	6	8	5	19	2,0
Winterkoning	6	3	-	1	4	0,1
Heggenmus	6	22	20	23	65	1,5
Roodborst	8	1	1	2	4	0,5
Nachtegaal	6	7	13	7	27	0,7
Blauwborst	2	-	1	-	1	0,3
Gekraagde roodstaart	8	-	1	-	1	0,1
Roodborsttapuit	5	5	6	9	20	2,3
Merel	7	5	6	5	16	0,5
Zanglijster	8	1	1	-	2	0,2
Sprinkhaanzanger	2	2	1	2	5	1,9
Braamsluiper	6	4	4	5	13	0,9
Grasmus	6	17	20	25	62	1,0
Tuinfluiter	8	-	-	1	1	0,1
Zwartkop	8	3	3	1	7	0,3
Tjiftjaf	8	2	-	2	4	0,1
Fitis	6	11	11	14	36	0,5
Staartmees	7	-	-	1	1	0,3
Pimpelmees	8	1	-	2	3	0,2
Koolmees	7	4	7	3	14	0,4
Gaai	8	2	3	1	6	1,0
Ekster	8	4	6	4	14	2,5
Zwarte kraai	8	3	3	2	8	1,3
Huismus	9	1	-	-	1	0,3
Vink	8	2	5	1	8	0,2
Putter	7	1	-	1	2	0,7
Kneu	6	11	16	13	40	3,8
Goudvink	8	-	1	-	1	0,9
Totaal aantal territoria		129	148	136	413	0,6
Totaal aantal soorten		28	24	27	33	0,4

* voor betekenis soortgroepnummers (sg-nr) zie tabel 3

Tabel 3. Aantal en aandeel per soortgroep in 2017.

sg-nr.	soortgroepnaam	soortenaantal	Aandeel	territoria-aantal	Aandeel	Dichtheid Coe/Berk
1	watervogels	0	0,0%	0	0,0%	1,2
2	moerasvogels	2	6,1 %	6	1,5%	0,5
3	vogels van duingraslanden	1	3,0%	19	4,6%	0,6
4	pioniervogels	0	0,0%	0	0,0%	0,1
5	vogels van mozaïeklandschap	1	3,0%	20	4,8%	1,1
6	vogels van laag struweel	7	21,2%	247	59,8%	2,0
7	vogels van hoog struweel	7	21,2%	59	14,3%	0,1
8	bosvogels	13	39,3%	60	14,5%	1,5
9	overige vogels	2	6,1%	2	0,5%	0,5
	totaal	33		413		0,7

Tabel 4. Top tien broedvogels in 2017.

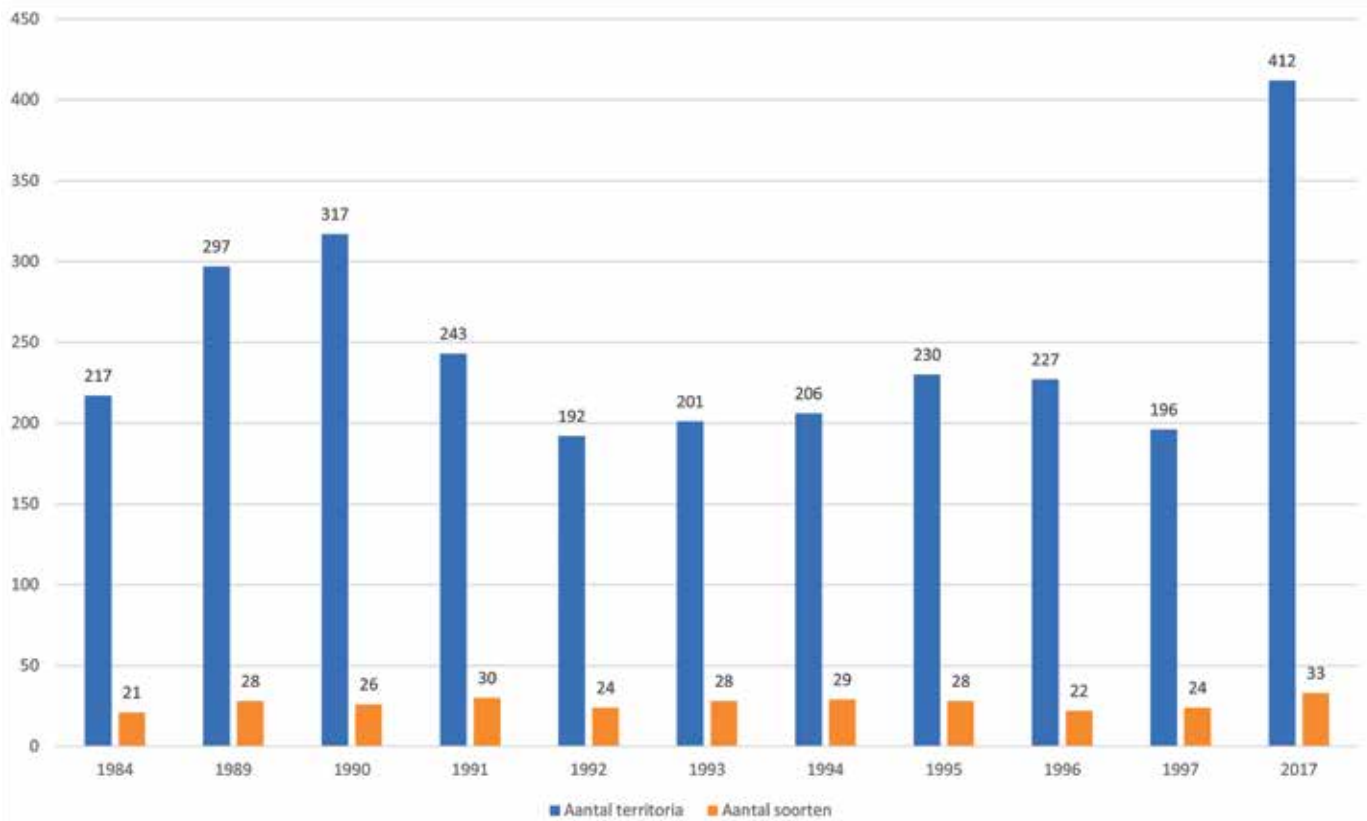
Soortnaam	Soortgroepnaam	Aantal
Heggenmus	vogels van laag struweel	65
Grasmus	vogels van laag struweel	62
Kneu	vogels van laag struweel	40
Fitis	vogels van laag struweel	36
Nachtegaal	vogels van laag struweel	27
Roodborsttapuit	vogels van mozaïeklandschap	20
Graspieper	vogels van duingraslanden	19
Merel	vogels van hoog struweel	16
Ekster	bosvogels	14
Koolmees	vogels van hoog struweel	14

Tabel 5. Soorten die in 2007 en 2015 niet werden gekarteerd.

Fazant
Houtduif
Winterkoning
Heggenmus (in 2015 wel gekarteerd)
Roodborst
Merel
Fitis
Tjiftjaf
Pimpelmees
Koolmees
Gaai
Vink

Figuur 4. Roodborsttapuit nestjong, 30 april 2017, Coepelduynen. Foto: C. Zuyderduyn.

Figuur 3. Aantal soorten en territoria per jaar. Bron: Hoek 1985, Hoek 1990, 1992, Sluys & Verkade 1993, Sluys 1994 - 1998. De broedvogelkarteringen van 2007 en 2015 zijn in deze figuur buiten beschouwing gelaten, aangezien een aantal algemenere soorten niet in deze onderzoeken zijn meegenomen, waardoor een goede vergelijking niet mogelijk is.

van de jaren negentig een uitbreiding geweest van duindoornstruweel (mondelinge med. Jelle van Dijk).

Een andere opvallende stijger is de Roodborsttapuit (fig. 4), die in 2017 overwegend in het middenduin als broedvogel aanwezig was. In de periode 1984 - 2007 was er sprake van twee tot 14 territoria. 2015 was een topjaar met 27 territoria.

De Boomleeuwerik zit in de gehele Hollandse duinen in de lift. Nadat deze soort in 2007 voor het eerst met één paar in het gebied werd vastgesteld, is de stand ten opzichte van 2015 (zes paar) in 2017 meer dan verdubbeld. De meeste territoria bevinden zich in het centrale en noordelijke deel van de Coepelduynen. In de zeereep werden geen territoria vastgesteld. De Graspieper laat in 2017

ten opzichte van 2015 een opvallende daling zien (van 32 naar 19 territoria) en is nu ongeveer op hetzelfde niveau als in 2007 (18 territoria). In de periode 1984 -1997 schommelde de stand tussen de 16 en 41 broedparen. De meeste territoria van de Graspieper zijn zowel in 2015 als in 2017 aanwezig in het centrale middenduin. Landelijk is er bij deze soort de afgelopen vijf jaar sprake van een lichte afname. De Blauwborst, Goudvink en Vink zijn in 2017 voor het eerst als broedvogel in de Coepelduynen vastgesteld (voor de laatste soort is niet helemaal duidelijk of zij al eerder als broedvogel aanwezig was, aangezien zij in de karteringen van 2007 en 2015 niet is meegenomen). Daar staat tegenover dat ooit structurele broedvogels als Fazant, Patrijs, Wulp, Veldleeuwerik en Tapuit en een aantal meer incidentele broedvogels van de Coepelduynen

zijn verdwenen (tabel 6). Vanaf 1984 zijn er tot op heden 52 soorten broedvogels in het gebied bekend.

Vergelijking met Berkheide

Wat kenmerkt de Coepelduynen als gebied en voor welke soorten is het een waardevol broedgebied? Om dit aan te kunnen geven, is voor 2017 de dichtheid in de Coepelduynen vergeleken met die in Berkheide, het duingebied ten zuiden van Katwijk (tabel 2). Berkheide is aanzienlijk gevarieerder dan de Coepelduynen, omdat het een binnenduinrandbos heeft, sterker ontwikkelde struvelen en oppervlaktewater in de vorm van een aantal infiltratieplassen. De Coepelduynen hebben daarentegen vooral veel en grote verstuingen. Voor de Graspieper (Rode

Tabel 6. Voormalige broedvogels van de Coepelduynen, die in 2017 niet meer zijn vastgesteld.

Soortnaam	Laatste jaar van vaststelling territorium	Jaar met maximaal aantal territoria	Maximaal aantal territoria in betreffende jaren
Bergeend	2007	1989	2
Wilde eend	2007	1989	4
Fazant	1997	1984	5
Patrijs	1997	1989	10
Buizerd	2007	2007	1
Meerkoet	1995	1994,1995	1
Scholekster	1989	1984,1989	1
Wulp	1997	1984, 1989-1995, 1997	1
Stormmeeuw	1989	1989	1
Zomertortel	1995	1990-1995	1
Ransuil	1984	1984	1
Veldleeuwerik	1995	1984	28
Tapuit	1997*	1991	12
Spotvogel	2015	1990, 1991, 1997, 2015	1
Bosrietzanger	2007	1989,2007	3
Boomkruiper	2015	2015	1
Ringmus	1984	1984	1
Groenling	1984	1984	2
Roodmus	1993	1993	1

* In 2003 heeft er geen broedvogelkartering in de Coepelduynen plaatsgevonden, maar de Tapuit zou in dat jaar voor het laatst hebben gebroed (mondelinge mededeling Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk).

Lijst), Roodborsttapuit, Ekster en Kneu (Rode Lijst) zijn opmerkelijk hogere dichtheden gemeten in de Coepelduynen dan in Berkheide. De dichtheid van de Kneu is zelfs vier maal hoger dan in Berkheide. Van de meest algemene soorten in de Coepelduynen broedt de Heggenmus in hogere, de Grasmus in vergelijkbare en de Fitis en Nachtegaal in iets lagere dichtheid dan in Berkheide. Voor het merendeel van de soorten zijn de dichtheden in Berkheide ech-

ter hoger. Aangezien het overgrote deel van de vastgestelde broedvogels vooral in struweel en opgaand bos worden aangetroffen is dit geheel volgens verwachting. Berkheide heeft immers veel meer struweel en binnenduinrandbos.

Hoewel de Coepelduynen in vergelijking tot bijvoorbeeld Berkheide weinig broedvogelsoorten heeft, geeft de hoge dichtheid van Rode Lijst-soorten als Nachtegaal, Graspieper en Kneu

de waarde van dit gebied aan. Voor twee Rode Lijst-soorten, te weten Kneu en Graspieper, blijkt dit open gebied met vele zandverstuivingen bijzonder geschikt te zijn en liggen de dichtheden veel hoger dan in bijvoorbeeld Berkheide.

Joop de Leeuw
jdleeuw@ziggo.nl

Casper Zuyderduyn
c.zuyderduyn@staatsbosbeheer.nl

Samenvatting

In 2017 zijn in de Coepelduynen van 33 vogelsoorten 413 territoria vastgesteld, waarvan vijf soorten staan vermeld op de Rode Lijst. Het gaat om Koekoek, Nachtegaal, Graspieper, Huismus en Kneu. Blauwborst, Goudvink en Vink zijn in 2017 voor de eerste maal als broedvogel in de Coepelduynen vastgesteld. Ten opzichte van eerdere broedvogelkarteringen uit de periode 1984-1997 ligt het totaal aantal territoria aanzienlijk hoger en laten vooral struweelbroeders als Heggenmus, Nachtegaal, Grasmus en Fitis en bosvogels als Zwartkop en Vink een positieve

ontwikkeling zien. Andere opvallende stijgers zijn de Boomleeuwerik en de Roodborsttapuit. De Graspieper, ook een opvallende stijger tot en met 2015, liet in 2017 ten opzichte van 2015 echter een opvallende daling zien. Ten opzichte van Berkheide is het aantal broedvogelsoorten gering, maar voor de Graspieper, Roodborsttapuit, Ekster en Kneu zijn opmerkelijk hogere dichtheden gemeten in de Coepelduynen dan in Berkheide. De hoge dichtheid van Rode Lijst-soorten als Nachtegaal, Graspieper en Kneu tonen de waarde van dit gebied aan.

Literatuur

- Groen FM van en M Langbroek (2015). Broedvogels van de Coepelduynen. Inventarisatie 2015. Van der Goes en Groot, ecologisch onderzoeks- en adviesbureau. G&G-rapport 2015-24.
 - Hoek D (1985). Broedvogelinventarisaties omgeving Noordwijk in 1984. *De Strandloper*, 17 (1): 22-28.
 - Hoek D (1990). Broedvogelinventarisatie van duinen en landgoederen rond Noordwijk in 1989. *De Strandloper* 22 (1): 14-18.
 - Hoek D (1992). Broedvogelinventarisatie in de duinen en landgoederen rond Noordwijk in 1991. *De Strandloper*, 24 (1): 14-18.
 - Slaterus R (2008). Broedvogels van Coepelduinen in 2007. SOVON inventarisatierapport 2008/06.
 - Sleeking R, J Straathof & J Groenendijk (2017). Natura 2000 beheerplan Coepelduynen. Dienst Landelijk Gebied en Staatsbosbeheer.
 - Sluys R (1994). Broedvogelinventarisatie in de duinen en landgoederen rond Noordwijk in 1993. *De Strandloper*, 26 (1): 12-16.
 - Sluys R (1995). Broedvogelinventarisatie in de duinen en landgoederen rond Noordwijk in 1994. *De Strandloper*, 27 (1): 12-18.
 - Sluys R (1996). Broedvogelinventarisatie in de duinen en landgoederen rond Noordwijk in 1995. *De Strandloper*, 28 (1): 13-17.
 - Sluys R (1997). Broedvogelinventarisatie in de duinen en landgoederen rond Noordwijk in 1996. *De Strandloper*, 29 (1): 12-14.
 - Sluys R (1998). Broedvogelinventarisatie in de duinen en landgoederen rond Noordwijk in 1997. *De Strandloper* 30 (1): 12-14.
 - Sluys R & H Verkade (1993). Broedvogelinventarisatie in de duinen en landgoederen rond Noordwijk in 1992. *De Strandloper*, 25 (1): 11-14.
 - Sovon (2016). PDF4: Avimap handleiding.
 - Van Kleunen A, R Foppen & C van Turnhout (2017). Basisrapport voor de Rode Lijst
 - Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
 - Vergeer JW, AJ van Dijk, A Boele, J van Bruggen. & F Hustings (2016). Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
-